Forlis

av

Tord Akerbæk

De som er med:

Fortelleren.....
Trubaduren.....

Dokument:
Forlis
/home/tord/skrift/forlis/forlis.odt
totalt 70 sider
18. juni 2026

Kontakt:
Tord Akerbæk
Storkleva 12 1767 Halden
+47 92228691
http://www.akerbaek.no/
tord@akerbaek.no

Historikk
Manuset påbegynt høst 2023
Første versjon høst 2024
Andre versjon vår 2025
Småplukk vår 2026

1) Kronprinds Oskar.

TRUBADUREN

(Synger)

Det er sunget mange sanger

om skipbrudd og forlis

kanskje noen flere enn vi trenger.

Her kommer det ei vise til

om sorg og tidlig død

og alt som folk kan få seg til for penger.

Om barken «Kronprins Oskar»

som ble knust til pinneved

%i attentoogsøtti utved kysten her et sted.%

FORTELLEREN

Tippoldefaren min døde på Kronprins Oskar.

Han var morfar til farmor og han drukna da båten gikk ned.

Jeg har hørt den historien fra jeg var barn. Men det var egentlig ikke så mye noen kunne fortelle. Han var kaptein. Båten sank. Han døde.

Senere forsøkte jeg å fritte ut Farmor.

FARMOR (TRUBADUREN)

Hm?

FORTELLEREN

Hvor var det det skjedde?

FARMOR (TRUBADUREN)

Hva da?

FORTELLEREN

Hvor var det han forliste? Morfaren din?

FARMOR (TRUBADUREN)

I det sundet.

(Farmor tar en slurk kaffe.)

FORTELLEREN

Svinesund?

FARMOR (TRUBADUREN)

Ja. Nei var det det, da?

FORTELLEREN

Gravningssund?

FARMOR (TRUBADUREN)
Nei. Jo. Nei.

FORTELLEREN
Kostersund?

FARMOR (TRUBADUREN)
Nei.

FORTELLEREN
Om andre ting visste hun beskjed.

FARMOR (TRUBADUREN)
Det var da vi ble fattige.

FORTELLEREN
Hvordan fattige?

FARMOR (TRUBADUREN)
Han kom ikke hjem. Sjømannen kom ikke hjem.

Bestemamma måtte begynne å vaske.

Mamma ble satt bort.

Bare barnet.

Siden så var hun så fattig at hun måtte gifte seg med han, han …

FORTELLEREN
Faren din?

FARMOR (TRUBADUREN)
Ja! Ja, det var det.

Hva du vet.

Men han var ikke noe tess. Det var Mamma som hjalp ham… Det var hun som ordnet opp…

(Sovner)

FORTELLEREN
Men båten husker du ikke mere om?

FARMOR (TRUBADUREN)
Hm?

FORTELLEREN
Husker du mer?

FARMOR (TRUBADUREN)
Bestemamma måtte begynne å vaske for de andre skipperkonene i Skippergata. Som hadde vært venninnene hennes.

FORTELLEREN
Da båten sank?

FARMOR (TRUBADUREN)
(Sover)

FORTELLEREN
Vet du hvorfor den båten sank?

Men hodet hennes har falt bakover og munnen er åpen. Hun sover.

Jeg måtte lete et annet sted.

Jeg gikk på biblioteket og fikk hjelp.

TRUBADUREN
Av hvem da?

FORTELLEREN
Hedvig

TRUBADUREN
Hedvig? Hun er fin!

FORTELLEREN
Ja.

TRUBADUREN
Hun er så…

FORTELLEREN
Snill

TRUBADUREN
Ja, det også.

FORTELLEREN
Når begynte du å lese bøker?

TRUBADUREN
Jeg har alltid lest bøker.

FORTELLEREN
Uansett

Hedvig fant Smaalenenes Amtstidende fra November 1872 og der sto det

TRUBADUREN
«Skib ’Kronprins Oskar’, Kapt. J. Ottersen forliste Nat til Fredag mellom Väderøen og Koster.»

FORTELLEREN
Så det var Havstensund.

TRUBADUREN
Og Ottersen var tippoldefaren din?

FORTELLEREN
Nei, han het Nilsen. Han var ikke kaptein. Det var bare skryt.

TRUBADUREN
Men han bodde i Skippergata?

FORTELLEREN
Strengt tatt bodde han i ei sidegate og var styrmann.

Men han hadde sikkert blitt kaptein om han ikke hadde drukna og gjort familien fattig.

TRUBADUREN
Så han drukna ihvertfall.

FORTELLEREN
Ja. Det hadde jo vært virkelig nedtur om han ikke hadde drukna.

TRUBADUREN
Fant Hedvig ut mer?

FORTELLEREN
Tror du jeg er helt hjelpesløs.

Jeg kan vel gjøre research på egen hånd. Og du skal ligge unna min bibliotekar!

TRUBADUREN
Fant du ut mer, da?

FORTELLEREN
Jeg fant skipsregisteret. Og nå blir det spennende. Nå kommer Kristiansen.

TRUBADUREN
Hvem er Kristiansen?

FORTELLEREN
O C Kristiansen er en mann som drømmer om piker, vin og dyre vaner.

TRUBADUREN
OK!

FORTELLEREN
Og profitt!

TRUBADUREN
(Synger)

O C Kristiansen

drømte om et liv

med piker, vin, gevinst og dyre vaner.

Han kjøpte og han solgte

med handlekraft og driv.

Alltid var han klar med nye planer.

Han handlet props og planker

petroleum og koks.

%Han handlet tulipaner og saltet sild i boks.%

Men handelen gikk dårlig.

Fortjenesten var skral.

Han måtte finne seg en allianse.

En bonde ifra Idd

hadde arvet kapital

Nå øynet Kristiansen sin store sjanse.

Nå danner vi et rederlag

der du er investor:

%Odelsbonden Berger, rederiets mann ombord.%

FORTELLEREN

(Til publikum)

Så fine dere er!

Får jeg ta et bilde av dere?

(Tar fram kamera.)

Speilrefleks.

Cannon

TRUBADUREN

Analogt?

FORTELLEREN

Ja.

TRUBADUREN

Går du rundt med et analogt kamera?

Har du fasttelefon også?

FORTELLEREN

Jeg har seilbåt.

TRUBADUREN

Du lever i fortida.

FORTELLEREN

Ja.

Er det noen som vet hvem som oppfant kameraet.

TRUBADUREN

Edison?

FORTELLEREN

Daguerre, 1837.

Men hvem oppfant digitalkameraet?

TRUBADUREN
Aner ikke.

FORTELLEREN
Steve Sasson 1975.

Han jobba hos Kodak.

Er det noen som vet hva Kodak gjorde med oppfinnelsen hans?

TRUBADUREN
Tjente seg stenrike?

FORTELLEREN
De la den i en skuff.

Og så låste de skuffen.

Og så kasta de nøkkelen i havet

og så sa de til Steve Sasson at dette holder du munn om.

TRUBADUREN
Hvorfor det?

FORTELLEREN
Fordi at når verden forandrer seg,

og det gjør den stadig oftere,

så er det to måter å tjene penger på det.

Du kan omfavne det nye, investere i teknologiutvikling og tenke langsiktig.

Eller du kan fortsette å tjene penger på det som finnes fra før.

TRUBADUREN
D'er penger nok å tjene

har man nese for profitt.

Jeg har tilsagn på ei skute i fra Drammen.

For T. Mathisens Enke

har en båt hun vil bli kvitt.

Vi klarer det når vi har slått oss sammen.

Vi får den ganske billig

for den har noen skjønnhetsfeil

%og eier’n mener tida er passé for båt med seil.%

Det er en røverhandel

og summen vi har gitt

er inntjent på en seiltur over dammen.

Tar vi turen om igjen

så er det ren profitt,

så lenge vi kan holde skroget sammen.

Hun har non år på hekken,

hun ble bygd i trettito,

%men det er det man kaller akseptabel risiko.%

TRUBADUREN

Og dette har noe med din tippoldefar å gjøre?

FORTELLEREN

I 1872 het digitalkameraet dampbåt.

T Mathiesens enke var en kapitalist som tenkte framover.

Hun investerte i dampskip og solgte unna gamle utrangerte seilskuter. Og dem solgte hun billig til sånne folk som Kristiansen som så muligheten for raske penger ved å melke de siste dråpene av et gammelt, inntørka jur.

Nå kan du synge videre.

TRUBADUREN

Så skålte de i pjolter

og hyrte en kaptein,

en styrmann og non arbeidsløse karer.

Turen ble en lystseilas

til Engeland med skur

og hjem igjen med utenlandske varer.

Kapteinen hette Ottersen

fra Skippergata tre.

%Og bonden, som het Berger, ifra Idd, var også med.%

Han bar et pengebelte

med reisens overskudd.

Det la seg over ribbena som ister.

De hadde knapt nok lossa,

så dro de ut igjen,

selv om skippern var en smule bister:

De burde bytta tauverk

og non bord i båtens hekk,

%men Kristiansen sa det var normalt å være lekk.%

FORTELLEREN

Og det var så langt jeg kom.

Tippoldefar har kjøpt hus på Sørhalden.

Han har blitt far til ei lita jente som heter Augusta Elise.

Han har fått hyre på en båt som burde vært hogd opp

som er eid av en bonde og en kynisk spekulant.

De har satt kurs for England …

Og det er alt jeg vet.

TRUBADUREN

Så hva gjorde du?

FORTELLEREN

Jeg fulgte etter.

2) Bergingslønnen

TRUBADUREN
Med seilbåt?

FORTELLEREN
Ja

TRUBADUREN
Det var en bark eller skonnertbrigg det, da?

FORTELLEREN
Stortriss MKII

TRUBADUREN
Det høres jo imponerende ut.

FORTELLEREN
Pär Brohäll, 1969. 17 fot.

Det er ei stor jolle med dekk.

TRUBADUREN
Men du visste hva du drev med?

FORTELLEREN
Hadde aldri seilt før.

TRUBADUREN
Og du ville seile til England.

FORTELLEREN
Jeg begynte med Strømstad.

Jeg tenkte biblioteket i Strømstad kunne hjelpe.

TRUBADUREN
Traff du noen hyggelige bibliotekarer?

FORTELLEREN
Linda?

TRUBADUREN
Kunne hun hjelpe?

FORTELLEREN
De hadde hatt vannlekkasje.

Strømstad Tidning fra 1872 var godt i oppløsning.

Men hun viste meg den her.

TRUBADUREN
Hva er det?

FORTELLEREN
Det er en tingrettsprotokoll fra Tanum.

Du kan jo synge den.

TRUBADUREN
Skal jeg synge en svensk tingrettsprotokoll?

FORTELLEREN
Klarer du ikke?

TRUBADUREN
Selvfølgelig klarer jeg det.

Hva slags toneart vil du ha den i?

FORTELLEREN
Det er opp til deg.

TRUBADUREN
(synger)

(Navn ukjent, koff, forlist 22. oktober 1714.

På vei fra Norge til Holland med trelast.

Mannskapets skjebne uviss.)

Skeppet, en flatbottnad, rundgattad, roderlöst drivande koff eller smack,
holländsk, från Marlingen, vilket bevittnas av vapnet som pryder dess bak,
mödosamt bärgad av Lindö- och Resöbor vilka förtjäna stort tack,
har dock av stormen så rysligt blitt skadad att skutan får räknas som vrak.

Tingsrätten som utav sjötulln ock kronans befallningsman skola bestå
uppskattar skrovet till tvåhundra riksdaler silvermynt nu vara värd.
Lastad med trävaror hämtad i Fredrikstad var hon på sin sista färd.
Dessa kan tingsrätten blott estimera till riksdaler femtiotvå.

Härav skall nämndmännens utgifter täckas och rätten ha lön för sin flit.
Skeppet skall dessmera lossas och pumpas och söndertas bit efter bit.
Slutligen bärgningsmanskapens betalning allenast kvarstå:
Sexti riksdaler lär vara dem nogsamt att åtnjuta jämte undfå.

FORTELLEREN
Bravo!

TRUBADUREN
Du trodde ikke jeg skulle klare det, du.

FORTELLEREN
Joda, du er så flink at.

TRUBADUREN
Men jeg skjønte ikke noe.

FORTELLEREN
Det der var et av de eldste forlisene man kjenner til langs kysten.

TRUBADUREN
Fra søttenhundreogdentid?

FORTELLEREN
1714. En hollands koff.

TRUBADUREN
Og hva er det?

FORTELLEREN
Nesten det samme som en smack.

Men vi vet ikke hva båten het.

TRUBADUREN
Og mannskapet?

FORTELLEREN
Ingen vet hva dem het heller.

TRUBADUREN
Var dem drukna da, eller?

FORTELLEREN
Sannsynligvis.

Men noen gjorde et forsøk.

Og når de ikke kunne redde liv,

så redda dem ihvertfall verdiene.

De rodde og slepte dette vraket.

Først til Galtö og så til Strømstad.

TRUBADUREN
Og fikk ingenting igjen?

FORTELLEREN
Jo. 60 riksdaler. Att åtnjuta och undfå.

TRUBADUREN
Det sier meg ingenting.

FORTELLEREN
I dagens pengeverdi, en dagslønn på 112 kroner per mann.

Det meste gikk til staten. Og retten.

TRUBADUREN
De var ikke helt fornøyd, da?

FORTELLEREN
De var potte sure.

TRUBADUREN
Men vent nå. Nå skal jeg regne. 1714, det er etthundreogfemtiåtte år før tippolderfaren din.

FORTELLEREN
Ja…

TRUBADUREN
Du hadde ikke funnet ut noe som helst.

FORTELLEREN
En ting om gangen.

Smaalenenes Amtstidende skrev «mellom Koster og Väderöen».

Linda hadde et tips.

Utafor Koster ligger Ursholmen.

Der er det et museum.

TRUBADUREN
Et museum på en holme i havet?

FORTELLEREN
Et bittelite museum.

TRUBADUREN
Og dit seilte du?

3) Sjøormen

FORTELLEREN
Først måtte jeg lære å slå.

TRUBADUREN
For det hadde du ikke gjort før?

FORTELLEREN
Jeg hadde flaks på veien ned. Det var medvind helt til Strømstad. Men så fikk jeg sørvest på veien til Koster.

TRUBADUREN
Det høres ikke forsvarlig ut.

FORTELLEREN
Jeg var litt engstelig.

Jeg hadde hørt det det kunne være sjøorm der.

TRUBADUREN
Hvor hadde du det i fra, da?

FORTELLEREN
Fredrikstad Blad.

TRUBADUREN
Hvorfor leser du Fredrikstad Blad?

FORTELLEREN
Det var mens jeg satt på biblioteket og drev research.

TRUBADUREN
Hos Linda?

FORTELLEREN
Nei, hos Hedvig.

Jeg leste jo alt jeg fant om tildragelser i skjærgården.

TRUBADUREN
Og Fredrikstad Blad skrev om sjøorm?

FORTELLEREN
Fredrikstad Blad var en periode kjent som «sjøormens organ» i Norge.

Alle som observerte en sjøorm gikk til Fredrikstad Blad med det og dem trykte alt sammen.

Og særlig det området sør for Hvaler, mellom Herføl og Tisler, der jeg lå og slo frem og tilbake, der krydde det av sjøuhyrer.

TRUBADUREN
Det høres ut som skipperskrøner.

FORTELLEREN

Det var seriøse folk som rapporterte dette her. Prosten på Glemmen. Overlærer Aars. Ingeniør Heidenreich.

Nå kan du være prost Koren.

TRUBADUREN

Skal jeg være prest

FORTELLEREN

Det klarer du.

TRUBADUREN

Er dette også et rettsreferat?

FORTELLEREN

Det er en reportasje i sjøormens organ.

TRUBADUREN

(Synger)

(Navnløs lystseiler, 4. august 1902.

På Hjemtur fra Grisebåene fyr med passasjerer.

Ingen omkommet.)

Vi hadde leid båt,

en skværrigget yacht

eller skøyte om man er korrekt.

«Vi» var prost Koren;

min venn, Aars, rektoren;

Davidsen, presten;

hans sønn som forresten

er ~~utdannet til arkitekt~~ fersk ingeniørarkitekt

og to gutter i Davidsens slekt.

Refreng:

Vi var sjømenn, sjarmante sjømenn,

sjømenn på en eventyrlig dag

i overmåte festlig lag.

~~Jeg nevner dessuten~~

~~hr. Landmark foruten~~

~~Heidenreich, hans kamerat.~~

~~Han er ingeniør~~
~~og vet hva man gjør~~
~~i alle slags kriser~~
~~om båten forliser~~
~~har Heidenreich planen parat!~~
~~Jeg fortsetter mitt referat:~~

~~Refr:~~
~~Vi var på sjøtur, en deilig sjøtur,~~
~~sjøtur på…~~

Vi kom i fra Koster
med vinden syd-oster.
Himlen var skyfri og blå.
Vi lå midt i leia
mellom Tisler og Heia.
En måkeflokk lekte
og guttene pekte
på noe merkverdig de så
da vi gjorde oss klar til å slå.

~~Refr:~~
~~Vi satte sjøben, så karslig sjøben,~~
~~sjøben på…~~

~~Jeg smilte av leken~~
~~og planla en preken~~
~~om sjølivets legende makt,~~
~~hvordan all-naturen~~
~~er premiekuren~~
~~mot alle slags plager,~~
~~mot verkende mager,~~
~~mot nerver som er ødelagt.~~

~~Et under så sant det er sagt.~~

~~Refr:~~
~~Vi pustet sjøluft, så herlig sjøluft,~~
~~sjøluft på…~~

Da fikk jeg se det
og alle tilstede
så samme fordervede form.
Der guttene stirret
og måkene virret
og skjente og svor
i et skrikende kor,
svømte en gruelig orm.
Jeg sverger at den var enorm.

Refr:
Det var en sjøorm, en veldig sjøorm,
sjøorm på…

Den var korpulent
som en tønne omtrent
eller ovn fra Chatrineholms verk;
glinsende fet;
blåsvart av let;
minst tretti alen
fra hodet til halen;
svulmende, senet og sterk;
en mannevond oldtidsberserk.

Refr:
Den var sjøsterk, durablig sjøsterk,
sjøsterk på…

Ingeniøren bedyret
at dette uhyret
var en øgle fra urminnes tid,
at nede i vannet
langsmed svenskelandet
der løper en renne
av dybde kanhende
på etthundre favner og ni.
Der hadde den ligget i hi.

Refr:
Det var en sjøsnog, en ekkel sjøsnog.
sjøsnog på…

~~Heidenreichs kall~~ Den jyplingens kall
er å pusle med tall,
men det som i kjølvannet lå,
det var Leviatan:
selveste Satan.
Han er åpenbart
av en helt annen art.
Det vil tallfjompen aldri forstå.
Det er mer enn hans fag kan formå.

Refr:
Det var en sjøånd, en mystisk sjøånd,
sjøånd på…

Hvordan det endte?
Utysket vendte
og svømte besluttsomt mot sør.
Vi sto der betuttet

til ~~Landmark~~ rektor besluttet
å snu nesen hjem
og oppsøke Dem
og fremlegge alt som man bør
for Fredrikstad blads redaktør.

Refr:
Som tror på sjøsprøyt, forløyet sjøsprøyt,
sjøsprøyt på en eventyrlig dag
i overmåte festlig lag.

4) Thames

FORTELLEREN
Og så kom jeg til Ursholmen.

TRUBADUREN
Fant du noe der?

FORTELLEREN
Jeg fant dette her.

TRUBADUREN
Er det mer fra sjormens organ?

FORTELLEREN
Nei.

TRUBADUREN
Tingrettsprotokoll?

FORTELLEREN
Dette er kapteinens dødssang.

TRUBADUREN
(Synger)

– Ho krenger. – Hva Satan? – Nå tar ho inn vann!

– Kaptein, ho forliser! – Er vi langt i fra land?

Natta er kølsvart og tåka er tett.

En klippe til styrbord. – Er kursen vår rett?

– Der treffer vi fjellet! Vi slår oss i hjæl.

– Ho er dødsdømt, gutter, redd dere sjæl!

– Kan noen høre meg? Er det no'n her?

Gi meg handa, di, gutt. Jeg står på et skjær.

Å, herre min Gud, en avrevet arm.

Er noen i live? Sånn Helvetes larm.

Der var det et lysglimt, et svaberg, et fjell.

Nå kjenner jeg bånn. Det er håp, likevel.

– Der nådde jeg toppen. Det var bratt. Det var glatt.

Her vokser lyngen. Her er det flatt.

Kan ikke hvile. Løper i ring.

Løper i mørket. Ser ingenting.

Klarer jeg dette, klarer jeg alt.

Her er så gudsjammerlig, isnende, kaldt.

(Temposkift.)

To mann ble redda, ni mann forsvant.

Båtens kaptein var den siste vi fant,

i støvler og nattskjorte, under en skrent.

I ei tremeters kløft, var livet hans endt.

Vi tror at han løp fordi det var kaldt

til han løp utfor kanten i mørket og falt.

FORTELLEREN

Det var Thames, en bark, som kom fra London midtvinters, og var på vei hjem til Drøbak.

Da hun traff Ursholmen klarte kapteinen å redde seg i land, men så tro han feil og slo seg ihjel.

Han ville vel ha frøse ihjel i alle fall.

Men hvis noen besøker Ursholmen,

– det går båt dit –

så kan de se etter Kaptensklåva

der de fant kaptein Andersen fra Drøbak.

FARMOR

Fant du ham?

FORTELLEREN

På dette tidspunktet var min farmor forlengst gått bort.

FARMOR

Fant du ham?

FORTELLEREN

Hysj på deg. Du er borte.

FARMOR

FORTELLEREN

Hysj på deg. Du er borte.

FARMOR

Nei, nei, jeg sitter jo her. Fant du ham?

FORTELLEREN

Hvem?

FARMOR

Bestepappa. Kapteinen.

FORTELLEREN
Han var ikke kaptein.

FARMOR
Ikke vær frekk. Har du mer kaffe?

FORTELLEREN
Værsågod.

FARMOR
Nå må du fortelle om sjømannen.

FORTELLEREN
Det var en annen.

FARMOR
Ikke Bestepappa?

FORTELLEREN
Ikke styrmann Nilsen. Ikke morfaren din.

FARMOR
Stakkars mamma.

FORTELLEREN
Sov du.

FARMOR
Snufs.

FORTELLEREN
Jeg fant en ting til.

Sjuende november 1872, samme dag som Oscar forliste, gikk det ned en båt som het Albion ved Ursholmen.

I en liten notis i et hjørne, så sto det at redningsmannskapene, som kom fra Kalvö var utslitt etter å ha berga flere skip samme dag.

Kalvö, det er nede ved Havstenssund.

Og da tenkte jeg at slutten på sangen om Kronprins Oscar, den finner jeg i Havstenssund.

FARMOR
Har du skrevet sang?

Om båten til bestepappa?

Gulledu!

5) Jul på skjæret

FORTELLEREN
Så nå seilte jeg sørover.

TRUBADUREN
Og det gikk bra?

FORTELLEREN
Ja.

TRUBADUREN
For nå var du fullbefaren?

FORTELLEREN
Nei, men deg gikk bra.

TRUBADUREN
Du gikk ikke på noen skjær?

FORTELLEREN
Jeg gikk ikke på noen skjær.

TRUBADUREN
Jeg ser liksom for meg at du går på et skjær.

FORTELLEREN
Det er veldig mange skjær jeg aldri har gått på.

Det var et skjær der, men jeg passerte det med god klaring.

TRUBADUREN
Hvilket da?

FORTELLEREN
Vittlingbrottet.

TRUBADUREN
Hvor er det?

FORTELLEREN
Rett innafor Segelskär.

Som er 4-5 sjømil sør for sør-Koster.

Briggen «Europa» gikk på der ei jul.

Hun kom fra Holland og var på vei hjem til Drammen.

TRUBADUREN
En Drammensbåt? Akkurat som kronprins Oskar?

FORTELLEREN
Europa hadde hjemmehavn Drammen.

Oskar hørte til i Fredrikshald

det året hun forliste

som var samme år.

TRUBADUREN
1872?

FORTELLEREN
Ja, men Europa gikk på grunn juleaften.

TRUBADUREN
Julaften søttito?

FORTELLEREN
Ja.

TRUBADUREN
I snøstorm?

FORTELLEREN
Nei

TRUBADUREN
Jo, men dette kjenner jeg til. Det er den forferdelige julestormen i 1872 da Karl Stranne fra Smögen sto surra til roret på Bluebird av Hull.

FORTELLEREN
Juleaften 1872 var det ikke noen storm noe sted hverken i Sverige eller Norge.

Det var solskinn. Det var varmegrader. Det var vindstille.

Havet lå speilblankt.

Jeg har sjekka med SMHI.

TRUBADUREN
Men Bluebird av Hull…

FORTELLEREN
Det var aldri noen Bluebird av Hull.

Evert Taube jugde så det rant av ham.

Den eneste båten som forliste i Skagerrak den dagen var Europa fra Drammen.

Og at hun klarte å forlise under de forholdene var en bragd.

Nå kan du synge.

TRUBADUREN
(Europa, bark, forlist 24. desember 1872.

På vei fra Holland til Drammen med genever.

Ingen omkommet.)

(Synger)

Vi var på vei tel Drammen.

Drammen kom vi aldri tel.

Den drammen som vi får i kveld,
den får vi ordne selv.

Med genever var vi lasta.
Hasta hemmat gjorde vi.
I håp om salig juletid
med Sara og Sofi.

Men i morres løya vinden
innen vi var innaskjærs.
Vi heiste klyver, bram og mers,
mesan og fokk til værs.

Vi heiste alt vi kunne,
undertøy og køyetrekk,
men vinden den var like vekk
vi lå på samme flekk.

Surt å ligge sånn å drive,
rive seg i skjegg og hår
og får vi ikke bør så når
vi neppe hjem i år.

Tenk å kunne slukke tørsten.
Børsten ligger under dekk
og den kan fort nok springe lekk
så best å ta en sjekk.

Sjekker først den største tanken.
Bank'en ordntlig, ikke nøl.
Oj, der ble det visst et høl.
Fy, har du sett sånt søl.

Finn en pøs og finn ei fille:
ille om det renner ut.
Så finn en svaber, finn en klut!
Nei, har du sett sånn sprut.

Nei, da får vi heller drikke,
ikke kaste tida bort!
Vårt liv det renner altfor fort.
Så se og få det gjort.

Men nå kommer julefryden.
Lyden av hvert vakkert plopp.
Gid det aldri holder opp
å ploppe i vår kopp.

Vi kan kjenne julegleden.
Se den strømmer om oss her.
Og se så vakkert julevær
det er på Segelskär.

Det er julekveld på Hvaler.
Hvalen er i Hamburgsund.
Der har den nok en lystig stund,
men vi har gått på grunn.

Plutselig så traff vi bunnen.
Grunnen, den er fort forklart:
Den grunnen som vi traff så hardt
sto ikke på no kart.

Nå må alle gå i båten.
Låten av vårt julekor,
det klinger i fra sør til nord.

Vi synger mens vi ror.

Ja, mens vi synger, ror vi.
Hvor vi ror, beror på hell,
men skåle gjør vi likevel
i denne julekveld.

Skål for kjølsvin og for anker,
planker, ~~trosser, løst og fast.~~
~~for bølgens slag og vindens kast~~
~~og for vår dyre last.~~

~~Skål for skuta og dens gaster,~~
~~master,~~ ror, kompass, beslag,
for kryssholt, for- og akterstag
som sank en juledag!

FORTELLEREN
Det gikk vel bra?

TRUBADUREN
Dem drakk seg sørpe fulle og rodde ut på havet?

FORTELLEREN
De klarte å ta seg i land på Ramsö.

TRUBADUREN
Uten hjelp?

FORTELLEREN
Ja. Det gikk ufortjent bra.

TRUBADUREN
Og ingen bergingsmannskap?

FORTELLEREN
Joda, juledags morgen fikk folk inne på land se ut skip under fulle seil ligge på Vittlingsbrottet.

Så de rodde ut og fant en tom båt.

6) Havstensund

TRUBADUREN
Hvordan vet du alt dette her?

FORTELLEREN
Det var det jeg fant ut i Havstensund.

TRUBADUREN
Så du kom fram til Havstensund.

FORTELLEREN
Etterhvert.

TRUBADUREN
Du vet at det går buss til Havstensund?

FORTELLEREN
Veldig dårlig korrespondanse.

TRUBADUREN
Du kunne lånt bilen min

FORTELLEREN
Notert.

For de som ikke er lokalkjent:

Havstensund er et lite fiskevær i Tanum kommune i Båhuslen.

Selve sundet er ganske trangt. På utsida ligger Kalvö og rundt Kalvö ligger Lindö og Hällsö og Ulsholmen og en hel masse andre øyer og holmer. Mesteparten av denne …

TRUBADUREN
Forestillingen?

FORTELLEREN
Cabareten?

TRUBADUREN
Tragedien

FORTELLEREN
foregår i det området.

Det kan være utrygt.

Havstensund er trygg nok, kommer man seg inn dit, men sør for sundet blir sjøbunnen og landskapet en naturlig trakt som samler og forsterker bølgene.

De som *er* lokalkjent kaller det for Gula Humpen.

TRUBADUREN
Hvorfor det?

FORTELLEREN
Fordi det humper.

TRUBADUREN
Og dit seilte du?

Fordi du ikke ville ta buss.

FORTELLEREN
Man må jo ankomme standsmessig.

Jeg fortøyde på gjestebrygga og så gikk jeg opp i byn for å se om jeg kunne finne spor etter Kronprins Oskar.

TRUBADUREN
Hva slags spor trodde du at du skulle finne?

FORTELLEREN
For eksempel et hyggelig vertshus med navnebrettet fra Oskar hengende over baren.

TRUBADUREN
Fant du det?

FORTELLEREN
Nei.

Eller noen som visste noe.

TRUBADUREN
Er det bibliotek i Havstensund?

FORTELLEREN
Nei, dessverre.

TRUBADUREN
Så du trodde du skulle komme seilende i seilbåten din og finne noen som huska at tippoldefaren din hadde forlist et eller annet sted uti der for hundreogfemti år sida.

FORTELLEREN
Ja

TRUBADUREN
Gjorde du det?

FORTELLEREN
På en måte.

Jeg fant en loppis.

Der er det kanskje noen som har greie på gamle ting tenkte jeg.

Nå er du meg.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Goddag, jeg heter Tord Akerbæk.

Jeg leter etter opplysninger om en båt som skal ha sunket i farvannet her.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Jasså? Men den känner jag till, höre du. Det va Petterssons eka. Den sjönk i Januari. I Båsebukten.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Det var nok lenger siden. I 1872. Den het Kronprins Oskar.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Jasså, du. Nej, det vet jag inget om.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Du har ikke noen gamle navnebrett fra båter som har sunket?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nej, det e nog utsålt.

Men hörru du, den du sku ha talat med, hörru du, det är Reiners.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Reiners?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Ja, visst fan, Reiners hörru du.

Det har inte sjunkit en pråm mellan Grisbådarna och Väderöarna de sista fyra hundra åren utan att Reiners haft koll på't hörru du.

Utom Petterssons eka.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Og han heter Reiners…

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Ja.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Bare Reiners?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Jaha!

Sörensson. Reiners Sörensson, hörru du.

Det är gubben som kan båtar.

Särskilt dom som sjönk.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Det er jo fantastisk.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Det är möjligt.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Går det an å få kontakt med han på noen måte?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nej, han e dö.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Å. Det var synd.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nä, han blev ju gammal, gubben.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Jo, men jeg skulle gjerne ha truffet ham.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Jaha, på det sättet. Men hörru du, han skrev en bok.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
En bok!

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Precis, hörru du, han skrev en bok om alla dom där båtarna som sjönk och sjömän som drunknade och bergningsmannskapen och sånt som gammalt folk kom i håg.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Har du den?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Vadå?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Boka

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nej, den är nog borta.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Du kjenner ikke noen som kan ha den?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nej, vem sku det kunna va.

Den där gamla boken.

Det är nog ingen som samlar på den.

Men hörru du, konstnärn.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
En kunstner?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Konstnärn, hörru du, han gjorde dom där illustrationerna, ritningar och målningar och så där.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Ja?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
I boken. Han kände Reiners, hörru du. Det är din man.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Og han kan jeg prate med?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nej. Han är dement.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Kanskje jeg kan prøve i alle fall.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Det är nog ingen idé. Det är inte mycket kvar där inne.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Hvor bor han hen?

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Ute på Kalvön.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Hvor går jeg for å komme dit.

FORTELLEREN (LOPPISGUBBE)
Nej, du kan inte gå dit, du måste ha båt.

TRUBADUREN
Men du hadde jo båt!

FORTELLEREN
Jeg hadde båt!

TRUBADUREN
Så du kom deg til Kalvö.

FORTELLEREN
Jeg kom til Kalvö.

TRUBADUREN
Og fortøyde ved brygga!

FORTELLEREN
Jeg fant ingen brygge så jeg la meg på svai og svømte i land.

7) Kalvö

FORTELLEREN
Det begynte å mørkne.

Sommeren var på hell og kvelden var kjølig.

Jeg fulgte en gammel vei som gikk tvers over øya.

Det var litt rart.

Det så ut som en bilvei, men det gikk jo ingen bro ut dit.

Jeg var kald og våt og begynte å angre på hele prosjektet.

Veien endte i en husklynge. Jeg banka på første og beste dør.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Goddag, jeg heter Tord Akerbæk…

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Men i all sina dar. Vad är det som händer?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Jeg leter etter en kunstner.

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Har du drunknat?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Nei, jeg leter etter en kunstner.

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Du är ju alldeles våt!

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Det går bra. Bor det en kunstner her?

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Du ska inte gå ute på en sånn här kväll.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
En konstnär?

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Det finns skrock!

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Akkurat?

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Det är en sånn kväll då finnarna ropar.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Men ikke noen kunstner?

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Han bor där borta!

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Å, takk.

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Men han är inte hemma.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Du vet ikke når han kommer hjem?

FORTELLEREN (DAME PÅ KALVÖ)
Nej!

(Dør smeller igjen)

FORTELLEREN
Så jeg snudde og bega meg tilbake i mørket.

TRUBADUREN
Hørte du noe?

FORTELLEREN
De vanlige nattlydene.

TRUBADUREN
Ingen finner som ropte?

FORTELLEREN
Nei, skulle jeg det?

TRUBADUREN
Det finns et gammelt sagn fra Kalvö.

Men det er vel bare kjerringsnakk.

FORTELLEREN
Hva slags sagn?

TRUBADUREN
Du kan jo lese det.

FORTELLEREN
Hvor har du det her i fra?

TRUBADUREN
Jeg kan vel også drive research.

Jeg har mine egne bibliotekarer!

FORTELLEREN
(Toivotar, skonnert, forlist 18. oktober 1883.

Rute og last ukjent. Hjemmehavn Nyhavn i Finland.

Alle omkommet.)

(Deklamerer)

Det var fredag og grått. Det var høst.
Det regnet på brygger og nøst.
Skodda hang over oss, blytung og våt.
Da vi hørte en røst.

Først lød det som noen gråt.
En spe og klynkende låt.
Så hørte vi tydelig åreslag,
men så ingen båt.

Stemmen, som først var så vag,
et hviskende åndedrag,
vokste seg sterk og ble til et kor
et hujende lag

som ropte til oss og jeg tror
hver menneskesjel som bebor
vårt lille forblåste fiskevær
hørte hvert ord.

«Auta», lød ropet, så nær
som kom det fra nærmeste skjær.
Vi rodde til Väcker og Storeslem
og bortenfor der.

Ropet pisket oss frem
fra grunne til grunne, men hvem
som kalte på oss, det ble uten svar.
Så rodde vi hjem.

På mandag var himmelen klar
mens sjøen ble gulgrå og rar.
Skjult for oss var det, like besatt

hvem røsten var.

Havet var stille og flatt,
trykkende, øde, forlatt.
«Usjamei», sa Mor Inger, «Di råbar enno.»
Så ble det natt.

Vi la oss, men fant ingen ro,
lyttet og litt over to
slapp stormen fra Helvete endelig løs.
Den rev som en klo.

Det hølja som ut av en pøs.
Vi gikk der og hutra og frøs.
Stengte oss inne. Dro ikke utt.
Gikk som i døs.

Brått var forbannelsen brutt.
Torsdag tok uværet slutt.
Mor Inger mumlet: «No håller di fre».
Så fant vi en gutt.

Han var druknet og fælslig å se.
En skonnert hadde gått ned.
Den kom i fra Finland og het Toivador.
Alle gikk med.

Men røsten vi hørte, så sår,
kom tilbake år etter år.
«När finnarna råbar, är det nåen som dör.»
Det er røsten som spår.

Vi hørte den fem dager før.

Den er der fremdeles. Hør!
Men vi skratter og hojter og prater og ler,
som mennesker gjør.

Det er ingen som lytter mer.

8) Døingen på Grunnskjær

TRUBADUREN
Men det var ikke noen bok på Kalvö?

FORTELLEREN
Ingen kunstner. Inga bok.

TRUBADUREN
Bomtur, altså.

FORTELLEREN
Der aldri helt bomtur.

Et er et fint sted. Det var fortsatt sommer.

Dagen etter tørka jeg klærne i sola og så gikk jeg en langs stranda.

FARMOR
Fant du ham?

FORTELLEREN
Hysj.

Jeg gikk en tur langs stranda og traff en gammal kall som kunne navna på alle øyer og skjær.

TRUBADUREN
Kan jeg slippe å være deg?

FORTELLEREN
Du kan være gammal kall.

GAMMEL KALL (TRUBADUREN)
Där ute ligger Flatskär, Uslingen och det är Gulskär.

Där är Nötet och Storeslem.

FORTELLEREN
Og det?

GAMMEL KALL (TRUBADUREN)
Det är Grundskär.

Det låg en döing på Grundskär.

FORTELLEREN
Da ble jo jeg interessert.

Ligger han ikke der lenger?

GAMMEL KALL (TRUBADUREN)
Nej, han är borta.

FORTELLEREN
Jeg klatra opp på en sten for å få bedre utsyn.

Hvor ble han av?

Og hvor kom han fra?

Men da var kallen borte.

TRUBADUREN
Han også?

FORTELLEREN
Borte som et vindpust.

Som seilskuter og analoge kameraer.

Som faksmaskiner og tapt ungdom.

Som rederne i Fredrikshald.

TRUBADUREN
Og ingen vet hva han het?

FORTELLEREN
Døingen på Grunnskjær?

Han het Klaus.

TRUBADUREN
Hvem var Klaus?

FORTELLEREN
Dette var Klaus.

(Viser bilde av skjelett.)

Det som var igjen av ham til slutt.

Han var femten år da han døde.

Han var kokk på ei dansk jekt som het Sønder Christine i 1861.

De fant ham på stranda der og la ham i haug i ei røys som en annen viking.

TRUBADUREN
Hvorfor det?

FORTELLERENHAUG
De hadde ikke fryseboks.

Du kan jo tenke deg, et lik som har begynt å råtne. Du har ikke lyst til å ta det med deg i båten å ro til kirkegården på fastlandet. Du har lyst til å få ham fortest mulig under bakken.

I 1978 forsvant han for godt.

TRUBADUREN
Han kunne ikke bare forsvinne.

FORTELLEREN
Politiet kom og tok ham.

TRUBADUREN
Og det vil du jeg skal synge om?

FORTELLEREN

Hvis du klarer?

TRUBADUREN

Jeg klarer alt.

Sett han der så jeg kan se han.

(Synger)

(Sønder Christine, jakt, forlist 22. oktober 1862.

På vei fra Hull til Kiel med kull.

En omkommet. Kokk, 15 år.)

Klaus, Klaus, hvor blev du av?
Hva har de gjort med deg, gutt?
Fikk du et hvilested? Fikk du en grav?
Hvor endte din reise til slutt?

Gråt hun, din mor, da du reiste av sted?
Tigde din bror om å få være med?
Lo du og sa han fikk vente med det!
Klaus, da du reiste av sted.

Blev det et eventyr, Klaus, kom fortell!
Eller var du en gjennomprylt byssegutt-trell
som skrelte poteter fra morra til kveld?
Klaus, i fra morra til kveld.

Gråt du i grytene? Skrev du til mor?
Gikk du i land? Blev du full? Drev du hor?
Blev du savna, mon tro, da du falt overbord?
Klaus, da du falt overbord.

Klaus, Klaus, hvor blev du av?
Hva har de gjort med deg, gutt?
Fikk du et hvilested? Fikk du en grav?
Hvor endte din reise til slutt?

Vi fant deg i fjæra. Du lå under vann.
Vi slengte ut dreggen og dro deg i land
og la deg i røys på ei rullestenstrand
Klaus, du lå under vann.

Vi la deg til hvile en senhøstes dag
Taust var ditt hjerte og åndedrag.
Tilbake var vindpust og bølgenes slag.
Klaus, bare vindpust og bølgenes slag.

Der lå du en hundreogtjue års tid.
Og om du var død, var du öbo som vi
helt til sommerturistene kjørte forbi
Klaus, de kjørte forbi.

Klaus, Klaus, hvor blev du av?
Hva har de gjort med deg, gutt?
Vi gav deg et hvilested, grov deg en grav.
Hvor endte din reise til slutt?

Dem hoppa i land fordi stranda var pen
Dem klatra i ura og velta på sten
og rett som det var så fant dem et ben.
Klaus, fordi stranda var pen.

Et ben og en skalle, ei tå og ei tann
Dem ringte polisen i Tanumstrand:
Vi tror vi har funnet en snikmyrdet mann!
Klaus, en snikmyrdet mann.

På fastlandet steller polisen med sitt.
Her ute hos oss blåser vinden mer fritt.

Men blir det for varmt der, så kommer dem hit,
Klaus, da kommer dem hit.

Klaus, Klaus, hvor blev du av?
Hva har de gjort med deg, gutt?
Fikk du et hvilested? Fikk du en grav?
Hvor endte din reise til slutt?

Dem samla deg opp. Hvorfor gjorde dem det?
Om hvor du ble av, fikk vi aldri beskjed.
De skjendet din grav og så dro de avsted.
Klaus, hvorfor gjorde de det?

Klaus, Klaus, hvor blev du av?
Hva har de gjort med deg, gutt?
De ødla ditt hvilested, røvet din grav.
Slik endte din reise til slutt.

FORTELLEREN

Alle kjente Klaus der ute på øyene. Han hadde det formodentlig godt der, i stenrøysa, med bølgeskvulp og måkeskrik.

Helt til sommergjestene fant ham.

9) Kort innstikk

FARMOR
Har du funnet ham ennå?

FORTELLEREN
Hvem?

FARMOR
Sjømannen?

FORTELLEREN
Ikke tenk på det, du er død.

FARMOR
Å! Det var leit.

Er det noen som husker meg?

FORTELLEREN
Litt. I blant.

FARMOR
Det var ingen som husket sjømannen. Mamma var for liten.

Du skulle finne han.

FORTELLEREN
Morfaren din.

FARMOR
Du skulle finne ham og skrive en sang om ham sånn at folk kunne huske ham.

FORTELLEREN
Jeg fant så mange andre.

FARMOR
Hvem fant du, da?

FORTELLEREN
Ta av deg det skautet, Frank. Du ser jævlig tett ut.

10) Sjøslaget

FORTELLEREN
Jeg seilte videre.

Over Humpen. Var innom Grebbestad.

Passerte Musön.

Jeg seilte på måfå.

Så satte jeg kursen mot Väderöene.

TRUBADUREN
Fant du boka der?

FORTELLEREN
Selvfølgelig fant jeg ikke noen bok på Väderöene.

TRUBADUREN
Nå syns jeg du skal se til å finne den boka.

FORTELLEREN
Jeg gjør jo så godt jeg kan.

TRUBADUREN
Nei, du bare seiler rundt og vaser!

FORTELLEREN
Hva skulle jeg gjøre, da?

TRUBADUREN
Du kunne jo prøvd internett!

FORTELLEREN
Jeg hadde ikke dekning der jeg var.

TRUBADUREN
Og hvor i helvete var du nå?

FORTELLEREN
Ved Persgrunnen.

TRUBADUREN
Og hva var det som skjedde ved Persgrunnen?

FORTELLEREN
Et sjøslag.

TRUBADUREN
Å.

FORTELLEREN
Så da tenkte jeg du kunne synge en sang om det.

TRUBADUREN
Hvis du lover å seile rett til land og finne den jævla boka etterpå.

FORTELLEREN
Det er greit.

Det er en duett.

TRUBADUREN
Skal vi synge duett?

FORTELLEREN
Du skal synge duett.

TRUBADUREN
Tøft!

FORTELLEREN
Da er vi i 1895. Du er skipper på en taubåt fra Sannesund som heter Sannesund.

En båt fra Nova Scotia som heter Scotland har gått på Persgrunnen.

Kapteinen har blitt med losbåten til Fredrikstad og hyrt deg for å berge skuta.

I mellomtida har årvåkne fiskere på Koster oppdaga båten og varsla land.

Fra Strømstad kommer en taubåt til, som heter Strømstad.

Du kan være skipper på den også.

TRUBADUREN
Hvordan ser du forskjell?

FORTELLEREN
Denne lua er kjøpt hos Pelle P i Strømstad.

TRUBADUREN
Og den andre?

FORTELLEREN
På Ebay.

Du kan synge på svensk?

TRUBADUREN
Jeg er en racer på svensk.

FORTELLEREN
Og norsk?

TRUBADUREN
Det er morsmålet mitt.

FORTELLEREN
Da setter vi i gang.

TRUBADUREN
(Synger)

S
Vi fann skutan övergiven,

rodret borta, flaggan riven.
Enligt lag om haveri
så var hon vår.

N

Vi har enerett på frakten.
Det står skrive i kontrakten
ifra båtens rederi,
så ho er vår.

S

Hon blev våran när vi band'na
med en tross där som vi fann'na
sedan drog vi henne flott
för hon var vår.

N

Vi fikk hjelp av noen svensker
Dem er hyggelige men'sker
og dem skjønte sikkert godt
at ho var vår.

S

Det var fackmässig manöver
tills vi halades baköver
av en faslig energi
som ej var vår.

N

Vi fikk skipper'n opp på dekket
og så bynte vi å trekke.
Det var tungt, men vi tok i
for ho var vår.

S

Sen vi satte kurs mot öster
fast vi hörde några röster
skrika ilsket i falsett
att «ho er vår».

N

Men da vi lå midt i Sekken

så hang svensken fast i hekken
– sånt et syn, nei har du sett –
på båten vår.

S

»Se på norrbaggen, banditen
en sku ta och sätta dit 'en
Vet den token inte hut?
Hon är ju vår«

N

«Har du sett på svenskefaen,
var til pass for'n om vi ga'en
bank og kasta radden ut
av fjorden vår.»

S

I det vackra sommarväder
låg vi där och bytte eder
skymfningar och ofint spott
med grannen vår.

N

Helt til skippern kappa trossa
og vi kjørte så det fossa
gjennom brenninger og brott
med båten vår.

S

Detta illdåd hände mitt i
juli året arton nitti
fem, på grundet där alltjämt
ett märke står

N

Vi kom hjem så kry som haner

S

Norrmän dom är huliganer

N

Aldri nongang blir det glemt

BEGGE

At ho var vår!

11) Finne boka

FORTELLEREN
Hurra!

TRUBADUREN
Og så fant du boka.

FORTELLEREN
Fant og fant…

TRUBADUREN
Det var ikke et spørsmål.

FORTELLEREN
Javel, jeg fant boka.

TRUBADUREN
Hvor?

FORTELLEREN
Biblioteket i Tanum.

TRUBADUREN
Få se.

FORTELLEREN
Værsågod.

TRUBADUREN
(Leser)

»Skeppsbrott och vrakfynd i farvattnen rundt Kalvö

av Reiners Sörenson.«

Den ser litt hjemmelagd ut.

FORTELLEREN
Det er urmanuskriptet.

TRUBADUREN
Her står det om sjøslaget, jo.

Og om julekvelden på Europa.

Og om Klaus.

Da er du fattig, når dem har stjælt liket ditt!

FORTELLEREN
Jeg tenkte vi burde si noe om det.

TRUBADUREN
Mer om likrøveri?

FORTELLEREN
Om fattigdommen langs kysten.

Jeg har noen vers om det.

Du kan jo klimpre litt på gitaren og lage stemning.

FORTELLEREN
(Deklamerer)

Gammel stue,

grå planker,

vindu vendt mot vest.

Vinden trekker

gjennom veggen.

Sjøen slår mot muren.

TRUBADUREN
Men på taket ligger fliser

med dekor i blått som viser

skilderier fra et tyrkisk damebad.

Berget fra en båt fra Petrograd.

FORTELLEREN
Hva er det du driver med nå?

TRUBADUREN
Synger.

FORTELLEREN
Nå skulle jeg fortelle.

TRUBADUREN
Jeg bare følger opp.

FORTELLEREN
Du avbryter miljøskildringen.

TRUBADUREN
Du sa ikke noe om taket.

FORTELLEREN
Nei?

TRUBADUREN
Du snakker om vegger og vindu og planker. Du må jo fortelle om taket.

FORTELLEREN
Det var også planker.

TRUBADUREN
Eller fliser.

FORTELLEREN
Hvor får du fliser fra?

TRUBADUREN
Portugal. Frankrike. En båt.

FORTELLEREN
Det er ikke noen båt i denne historien.

TRUBADUREN
Jeg vet om et hus på Resö som hadde glasserte hollandske taksten på halve taket.

FORTELLEREN
Det kan ha forekommet.

TRUBADUREN
Fra en båt.

FORTELLEREN
Sånt kan sikkert ha skjedd.

TRUBADUREN
Det sank en båt med taksten også la de det på taket.

FORTELLEREN
Men det er ikke det jeg forteller om nå.

TRUBADUREN
Den het Newa.

FORTELLEREN
Det gjorde den sikkert.

TRUBADUREN
Tångeskär, 1860.

FORTELLEREN
Nå prøver jeg å skildre de harde forholdene folk levde under ytterst ved havet nær naturen og så kommer du trekkende med fliser og takpanner.

TRUBADUREN
Unnskyld

FORTELLEREN
Da fortsetter jeg.

Værbitt kall,

kjenner kulda,

støtter seg på stokken.

Sakte skritt,

stive skuldre,

hovne knær og knoker.

TRUBADUREN
Men under gulvets planker

har han gjemt et lite anker

med genever som er brent i Amsterdam.

En gang i året tar han seg en dram.

FORTELLEREN
Skal du synge fylleviser og?

TRUBADUREN
Jeg syns han trengte en liten en.

FORTELLEREN
Jeg prøver å fortelle om et hardt liv, om overlevelse, smerte.

TRUBADUREN
Da trenger man en dram.

FORTELLEREN
Om nøysomhet.

TRUBADUREN
En gang i året er ganske nøysomt.

FORTELLEREN
Du kan ikke bare trekke alkohol opp av havet.

TRUBADUREN
Långeby, 1725. Ukjent fartøy. 165 liter fransk konjakk. Trukket opp av havet.

FORTELLEREN
Det skjedde, men det var ikke normalen.

TRUBADUREN
Etthundreogsekstifem liter varer ei stund.

FORTELLEREN
Jeg fortsetter.

Fugler flokker

seg og flykter.

Kvelden kommer tidlig.

Mørk november,

lange netter,

vinter over verden.

TRUBADUREN
Men i bestestua tenner

Gubben en lampett som brenner

ren petroleum som kommer fra en tank

han reddet fra en engelsk båt som sank.

FORTELLEREN
Du vet vel hva den het også.

TRUBADUREN
Rainbow

FORTELLEREN
Da fortsetter jeg.

TRUBADUREN
Forlist 1892

FORTELLEREN
Som sagt en enkelthendelse.

TRUBADUREN
(Leser)

«Rainbows last av fotogen bidro kraftig til opplysningen på øyene. Fotogenlampene lyste grant i alle vinduer om kveldene lenge derefter.»

~~**FORTELLEREN**~~
Trekker eka

gjennom tangen.

Fester agn med valne fingre.

Venter timesvis

på tofta.

Sovner nesten der han sitter.

TRUBADUREN
Øverst oppe under taket

ligger saltet kjøtt i lake,

røket skinke og en eske camembert

han røvet fra et vrak på Fläskeskär.

FORTELLEREN
…

TRUBADUREN
Det er derfor det heter Fläskeskär.

Det gikk en båt på grunn der.

Med kjøtt og flesk og salte kjeks.

FORTELLEREN
Jada.

TRUBADUREN
Fauna, 1876.

FORTELLEREN
Camembert har jeg ikke hørt før.

TRUBADUREN
Det var mest skinker. Hauger med skinker.

FORTELLEREN
Trange tider.

Brev fra banken.

Tomme hummerteiner.

Staten krever

skatt og avgift.

Bøter skal betales.

TRUBADUREN
Men på kistebunnen øker

stabelen med lommebøker

hver gang gamlefar har funnet nok et lik

som aldri kommer hjem til Pustervik.

FORTELLEREN
Nå er det nok.

Jeg snakker om hardt arbeidende, ærlige, gudfryktige slitere …

TRUBADUREN
Som plyndret lik.

FORTELLEREN
Du har ikke noe belegg for at de plyndret lik.

TRUBADUREN
Kronprins Oskar. 1872.

FORTELLEREN
Bortsett fra det ene liket.

TRUBADUREN
Du vet vi blir nødt til å fortelle hva som skjedde med Kronprins Oskar.

12) Oscar, igjen

FARMOR
Er jeg fortsatt død?

FORTELLEREN
Ja

FARMOR
Er det derfor du ikke besøker meg?

FORTELLEREN
Jeg har vært opptatt.

FARMOR
Pøh! Med hva da?

FORTELLEREN
Jeg har levd.

FARMOR
Fant du sjømannen?

FORTELLEREN
Han var død

FARMOR
Fant du ham, spurte jeg?

FORTELLEREN
Jeg fant en flodbølge av lik.

~~**FARMOR**~~
~~Men vår sjømann? Som ble borte da Mamma var liten?~~

FORTELLEREN
1872 blåste det opp en storm. I november.

Kronprins Oscar var på vei hjem fra London da det blåste opp.

Ved sekstida, onsdag den sjuende, så de land i nord, trodde de var i nærheten av Arendal og satte kursen mot sørøst. Antakelig hadde de sett Koster.

Etter det gikk det ganske kort tid før de var inne blant skjæra ved Gula Humpen.

Der forliste de.

Samme dag, på samme kyst i samme storm forliste ***Alexandra*** fra Kragerø, ***Albion*** fra Danzig og ***Carl*** fra Fredrikstad.

Clara, ***Charles & John, Emma, Elisabeth, Fata Morgana, Haabets Mutter, Jan & Jacob, Margareth, Margareta, Martina, Martin Luther, Michael,***

Odin, ***Selma***, ***Sovereign*** fra Withby, ***Ufinitas***, ***Unith***, ***Valkyrien*** fra Tønsberg …

Det er vanskelig å holde fokus.

Tippoldefars forlis blir borte i et hav fullt av vrak.

Kronprins Oskar kjørte rett i fjellet på Ulsholmen. Det ser ut til at det var med vilje. Kapteinen og noen av mannskapet reddet seg i land over klyverbommen.

Det er den pinnen som står foran på båten. Baugsprydet.

Tre mann ble borte underveis. En lettmatros, Styrmann Nilen og representanten fra rederiet. Bonden fra Idd.

FARMOR
Og det var det?

FORTELLEREN
Ja.

Jo, forresten, rederen hadde et pengebelte med inntjeningen fra de siste turene. Da de fant liket på stranda to dager etter var beltet borte.

Ingen tjente noe som helst på spekulasjonen. Ikke O C Kristiansen. Ikke bonden.

Mannskapet fikk ikke lønn. Oldemor ble farløs.

TRUBADUREN
Men det ble en sang?

FORTELLEREN
Det ble en sang!

TRUBADUREN
(Synger)

Den turen ble vår siste

for vinden ble orkan.

Det tegna stygt for fartøy og besetning.

Ved Gula Humpen merka vi

at styringa var tapt.

Vi drev for vind og vær foruten retning.

Vi berga det vi kunne

av seil før masta brakk.

%Det var den verste stormen som har blåst i Skagerrak.%

I regnet så vi ingenting.

Jeg tror at noen bad.

Og odelsbonden holdt seg fast rundt maven.

Skuta la seg over,

kapteinen han var blek

og havet det var like sort som graven.

– Der er Ulsholmen, skrek styrmann'
Det fins berging likevel!
%Se klyverbommen, gutter, den stanger mot et fjell!%

Så krøp vi opp på bommen
som står i skipets baug.
Vi satt som våte fjærkre på ei rekke
og båsen hoppa foran
ut i mørket med et tau.
Først så vi ham og plutslig var han vekke.
Da sto vi musestille
til vi hørte i fra land:
%Nå er vi redda, karer. Her er plass til alle mann.%

Skippern sa til rederen
– Du er altfor tung
Det pengebeltet. Det er ikke verdt det.
Men mannen følte ansvar
for reisens overskudd.
Det var det han hadde nærmest hjertet.
Han stavret ut på bommen.
Han krøp på alle tre.
%Med høyrehanda over kapitalen da han skled.%

Han stirra vilt omkring seg.
det var dødens fjes han så
og ingen av oss ni som var tilstede.
Han grep en mann i benet.
Det var vår lettmatros,
en sekstenåring i fra Pyntestredet.
Og førstestyrmann Nilsen
sto også like ved
%Han mista taket også var de borte alle tre.%

Rederlaget Kristiansen

fikk aldri overskudd

den siste turen var mildt sagt uheldig.

Syd på Hällsöbågen

fant man reder Bergers lik,

blant rekved nedpå stranda, helt tilfeldig.

Det var spor i sanda

rundt stedet der han lå,

%men pengebeltet var det aldri mere non som så.%

FARMOR (FORTELLEREN)
Er det sjømannen som ligger der borte?

TRUBADUREN
(Snu rollene her.)

Nei, det er en bonde fra Idd.

FARMOR
Bestepappa, da?

TRUBADUREN
Morfaren din ble aldri funnet.

FARMOR
Han ble vel krabbemat.

TRUBADUREN
1872 var et godt år for krabber.

FARMOR
Og alle sporene?

TRUBADUREN
Ingen vet, men Reiners forteller at noen skal ha kommet inn i et hus sent den kvelden og der drev de på med å tørke pengesedler

Og så er det slutt.

FORTELLEREN
Det var slutten for styrmann Nilsen. Det var slutten for Kronprins Oscar og rederlaget Kristiansen.

Men uværet ble bare verre.

Det hadde begynt med et lavtrykk nede i Alpene. Så vokste det til storm i Skagerrak og en orkan i Østersjøen. Havet ble sugd ut gjennom Øresund og når det slapp tilbake ble det stormflo i Skåne og de danske øyene. De som bodde nærmest kysten, de fattigste, i de dårligste husa ble skylt bort av havet. Hele landsbyer forsvant.

I følge Nautical Magazine som gjorde vareopptelling så røk det med etthundreogsjuogseksti skipslaster bare med trelast.

Det fløt i land uhøvla bord langs strendene i årevis etterpå.

Novemberstormen i 1872 var spikeren i kista for seilskutene.

TRUBADUREN

Sånn over natta?

FORTELLEREN

Nei. Det gikk frakteskip under seil i femti år etter, men alle visste at de hørte fortida til.

13) Reiners

TRUBADUREN
Det er mye døde folk.

FORTELLEREN
Det må nesten bli på den måten.

TRUBADUREN
Men de klarte ikke å holde munn? De der finnene?

FORTELLEREN
Det er noen som har det sånn.

TRUBADUREN
Hvorfor det, egentlig?

FORTELLEREN
Knapt voksen, hjemmefra for først gang, aldri pult. Også bare dør du.

Det er jo jævla blodig urettferdig. Du vil at noen skal huske deg.

TRUBADUREN
Men Klaus holdt ikke på sånn.

FORTELLEREN
Klaus ble tatt vare på. Lagt i haug. Snakka om. Ihvertfall til sommergjestene kom.

TRUBADUREN
Også hadde han Reiners.

FORTELLEREN
Reiners huska. Han gikk rundt og visste hva døingen på Grunnskjær het.

TRUBADUREN
Og han huska tippoldefaren din.

FORTELLEREN
Tippoldefaren min. Kapteinen på Thames. De fulle folka fra Drammen.

TRUBADUREN
Han hørte finnene rope.

FORTELLEREN
Han var kanskje den siste som kunne høre finnene rope.

TRUBADUREN
Jeg trur jeg må synge en sang om Reiners.

FORTELLEREN
Gjør det!

TRUBADUREN

(Synger)

Det går en gammel gubbe
med stokk og stiv ben
og snubler på en strand med rullesten.
Vinden den er frisk i dag.
Han snufser lite grann
og myser surøyd ut mot havets rand.
Der ute ligger Flatskjær, Uslingen og Gulskjær,
Nötet, Store-Snart og Väckersten.
Så langt en mann kan se
har skip en gang gått ned.
Det er dødens rike, dette Båhuslen.

Det blåser hvitt på sjøen.
Et seil ved Otterøen
sliter og har lagt seg ende ned.
Det der går sikkert godt.
Han kjenner hvert et brott
og vet hvor «Willy» sank i søttitre.
«Christine» sank ved Rødskjær, «Robinson» ved Svartskjær,
«Gesina» gikk på grunn ved Väckersten.
Han plukker opp non planker,
fortapt i egne tanker,
Det er mye vrakgods her i Båhuslen.

Snart er han blant de døde.
Da ligger stranda øde
og ingen husker lenger hva de het:
Båter som forsvant,
druknede de fant,
sånne ting som bare Reiners vet.
Om bergingen ved Gråskjær og døingen på Grunnskjær

og hvem som fant sin død ved Väckersten.

Det er gravminner de er

alle sjømerker og skjær

på en kirkegård de kaller Båhuslen.

TRUBADUREN
Det var fin slutt, vel.

FORTELLEREN
Det er ikke slutt.

TRUBADUREN
Jo, men det passer å slutte nå.

Jeg ser ham for meg, gammel fisker. Snadde i kjeften.

FORTELLEREN
Han var ikke fisker.

TRUBADUREN
Sjømann, da. Røkte rullings.

FORTELLEREN
Han var ikke sjømann.

TRUBADUREN
Hva var han, da?

FORTELLEREN
Han var visedirektør på et internasjonalt elektronikkfirma.

TRUBADUREN
Jeg var sikker på at han var sjømann.

Uansett. Han står der på stranda, ser utover havet, ser holmer og skjær, kanskje en båt …

FORTELLEREN
Hvorfor ble ikke du sjømann, Frank?

TRUBADUREN
Det ble ikke sånn.

14) Lugarpikene

FORTELLEREN
Du har sjømannskolen?

TRUBADUREN
Hvorfor ble ikke du sjømann?

FORTELLEREN
Jeg forsøkte. Da jeg var 18.

Jeg tok toget til Oslo og fant det gamle rederiet til mor mi.

TRUBADUREN
Var mora di sjømann?

FORTELLEREN
Lugarpike.

TRUBADUREN
Det er sjømann så godt som noe, det.

FORTELLEREN
På rederkontoret traff jeg en gammel kontorist som kjente far min.

TRUBADUREN
Var faren din også sjømann?

FORTELLEREN
Ja. Jeg ble unnfanga i havna i Hamburg, jeg.

TRUBADUREN
Hva sa kontoristen?

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
(De skifter roller)

Så du vil bli sjømann du?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Jeg tenkte å prøve.

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Dekk eller maskin?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Øh …

FORTELLEREN
Far var i maskin, så det var ikke noe å nøle etter.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Dekk!

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Du trur du skal bli kaptein?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Jeg har ikke tenkt så langt.

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Hva slags skole har du?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Videregående allmennfag.

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Hæ?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Det er det samme som gymnas.

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Du får søke sjømannskolen.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Jeg tenkte jeg kunne prøve et år først.

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Du tenkte det, du.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Dekksgutt eller noe?

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Søke sjømannskolen.

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Byssegutt? Rydde lugarer?

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Sånt har vi filippinere til.

Eller portugisere.

Du er ikke portugiser?

TRUBADUREN (SOM FORTELLEREN)
Nei.

FORTELLEREN (SOM KONTORIST)
Vi kan ikke bruke nordmenn til sånt.

Dem er for late.

Ta skole. Kom tilbake om tre år.

Hyggelig å prate med deg.

Hils mor di.

TRUBADUREN
Og det var det?

FORTELLEREN
Det var det.

Vet du hva jeg tenker nå?

TRUBADUREN
Du tenker at vi må ha en sang om lugarpiker.

FORTELLEREN
Nemlig!

TRUBADUREN
Fra Portugal.

FORTELLEREN
Du leser tankene mine.

TRUBADUREN
Hva skal dem hete?

FORTELLEREN
Beatris og Consuela. Det høres portugisisk ut.

TRUBADUREN
Og hva skal jeg si om dem?

FORTELLEREN
Si sannheten, Frank. Det er alltid best.

TRUBADUREN
(Synger)

Når sannheten skal sis

var jeg og Beatris

begge hyra på som servitriser,

men hva er en kontrakt.

Du gjør som du blir sagt.

Når du bare er en fattig portugiser.

Her var folk av hver en rang

Messegutt og motormann.

Portugiserne var nederst etter normen.

Noen snakka spansk

andre norsk og noen dansk

Du kjente dem igjen på uniformen.

Men da fartøyet tok fyr
var vi innestengt som dyr,
hjelpesløse som et fjøs med griser.
Byssegutt og passasjer,
maskinist og offiser,
nordmann liksåvel som portugiser.

På passasjerdekk tre,
ved trappa merket D,
utenfor lugar tohundreogtjue
blant sengetøy og rot
sto det en sekk med skrot.
Om natta sto den sekken i lys lue.

Ei branndør sto på gløtt.
Noen unger dormet søtt
og våknet aldri opp til brannalarmen.
Et foilrør fikk en knekk.
En drivstofftank var lekk
og sprutet dieselolje rett på varmen.

Fra båtens lastedekk
kom det en kjølig trekk
som sugde ilden gjennom korridoren.
Natta den var svart.
Vi gikk for sakte fart.
Og lyste som et neonskilt på fjorden.

Ved tohundre kilowatt
brenner plastikklaminat.
De kjemiske prosessene forvandler
plast til cyanid
på en tre minutters tid.

Jeg våknet til en lukt av brente mandler.

Det var en bitter duft.
Jeg gispa etter luft.
Men lufta den var brennhet som en ørken.
Og mens ørkenlufta sved
ålte jeg meg som et kre
med et håndkle foran nesa nedpå dørken.

Jeg fant veien på et vis,
men fant aldri Beatris.
Jeg kan fortsatt drømme at jeg leter.
Men navnet båten bar
det var «Scandinavian Star»
ei bilferge på hundreogførti meter.

Kapteinen, han ble dømt,
men rederen var rømt.
Og uansett så manglet det beviser.
Hvordan sånt går an
er over min forstand.
Som bare er en fattig portugiser.

FORTELLEREN
«Scandinavian Star», 1990, var den siste båten i boka til Reiners.
Han sto der inne på stranda si og så røken ute på havet og tenkte vel
«Skal dette aldri ta slutt».

TRUBADUREN
Jeg skulle vært med den turen, jeg.
Men så gikk det helt i ball.

FORTELLEREN
Det er noen som har flaks.

TRUBADUREN
Da gir vi oss.
(Slutt)

15) Ekstranummer

FORTELLEREN
Hva gjør du hvis du havarerer?

TRUBADUREN
Jeg ringer redningsselskapet.

FORTELLEREN
Veldig lurt. Er du medlem?

TRUBADUREN
Selvsagt!

FORTELLEREN
Men hvis det er for sent? Redningen er lang unna, båten driver mot klippene og du har minutter igjen å leve.

TRUBADUREN
Noen ville kanskje bedt til Gud.

FORTELLEREN
Noen ville sikkert det.

TRUBADUREN
Eller tømt den siste ankerdrammen.

FORTELLEREN
Men du?

TRUBADUREN
Jeg ville vel ringt kona.

Ihvertfall sendt en tekstmelding.

FORTELLEREN
Veldig mange tenkte nok det samme.

Det var det han gjorde, styrmannen på «Martinsson».

TRUBADUREN
Og «Martinsson» var?

FORTELLEREN
En skonnert fra Riga som mista styringa under en storm i 1911.

Da nærmer vi oss moderne tid, men radio hadde de ikke og mobilen var ikke funnet opp.

TRUBADUREN
Så hva gjorde han?

FORTELLEREN
Han tømte flaska, ba til Gud og skrev til kjæresten.

TRUBADUREN
Han skrev flaskepost?

FORTELLEREN
Nemlig.

TRUBADUREN
Kom den fram?

FORTELLEREN
Den ble plukka opp noen uker senere et par sjømil lengre nord.

(Leser)

Vi er med skipet «Martinsson»… Alle seil blåst bort… venter hvert øyeblikk å knuses mot klippene … Lev vel, min dyre Pauline, jeg hilser og kysser deg.

TRUBADUREN
Han er jo poet!

FORTELLEREN
Det er det han er. Midt oppi storm og uvær.

TRUBADUREN
Det er nesten en sang

FORTELLEREN
Ikke langt unna.

TRUBADUREN
(Martinsson, skonnert, forlist november 1913.

På vei fra Spania til Karlskrona med salt.)

(Synger)

Lev vel, min skjønne Pauline.

Jeg er død før enn dagen gryr.

Når du leser ordene mine

er jeg druknet ved Vinga fyr.

Det finns ikke mere å gjøre.

Skipet, det synker om litt.

Aldri mer skal jeg røre,

Pauline, ved brystet ditt.

Lev vel, Pauline, min kjære.

Farvel, min elskede venn.

Et minne, blott, vil jeg være,

til vi møtes i himlen igjen.

Farvel, Pauline, min dyre,

Jeg hilser og kysser deg.

Klippene står foran fyret.

Herren forbarme seg.

Og så korker han flaska, kaster den i havet og dør!

FORTELLEREN

Neida. De ble berga av en bukserbåt som het «Harald» og slept inn til Lyskil. Han var hjemme hos Pauline før flaskeposten ble funnet.